

ALEVİLİK (BEKTAŞİLİK, KIZILBAŞLIK) VE ONLARA YAKIN İNANÇLAR

İlhan ERDEM*

Ali Duran Gülçiçek, *ALEVİLİK (BEKTAŞİLİK, KIZILBAŞLIK) VE ONLARA YAKIN İNANÇLAR*, III. cilt, Ethnographia Anatolica, Köln 2004.

ÖZET

Bu yazıda, Ali Duran Gülçiçek tarafından hazırlanan, Alevilik (Bektaşilik, Kızılbaşlık) Ve Onlara Yakın İnançlar, adlı eser tanıtılmaktadır.

ABSTRACT

In this writing, the work of Ali Duran Gülçiçek that is named Alevilik (Bektaşilik, Kızılbaşlık) Ve Onlara Yakın İnançlar, is introduced.

Ali Duran Gülçiçek tarafından hazırlanan; alanında kapsamlı bir araştırmayı yansıtan ve bu konudaki bilgilere derli toplu ulaşmayı sağlayan *Alevilik (Bektaşilik, Kızılbaşlık) Ve Onlara Yakın İnançlar* adlı kitabın tanıtımına geçmeden önce yazar hakkında kısa bir bilgi verelim.

Ali Duran Gülçiçek, 1955 tarihinde Sivas'ın İmranlı ilçesine bağlı Karacaören Bucak merkezinde doğdu. İlk ve orta öğreniminden sonra bir süre Yıldız Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisinde çalıştı. 1977'de Almanya'ya gitti; burada Sosyal Akademiyi bitirdi. Bir yandan sosyal politika ve ekoloji alanında sosyal danışman ve çevre danışmanı olarak hizmet verirken, diğer yandan kurucusu ve başkanı olduğu, merkezi Köln'de bulunan Ethnographia Anatolica Studen-und Kulturzentrum (Anadolu Etnografyası Araştırma ve Kültür Merkezi) bünyesinde halk bilimi, halk edebiyatı, Alevi-Bektaşi inanç ve öğretisi konularında araştırmalarda bulundu. Bu konularda bir çok makalesi ve kitabı vardır.

Tanıtacağımız eser üç cilttir. Eserde, Alevilik hakkında genel bilgiler verilmektedir. Giriş bölümünde Aleviliğin tanımından başlayarak tarihi gelişimiyle, farklı kollara

ayrılmasıyla, temsilcileriyle, edebiyatıyla Alevilik hakkında merak edilen pek çok husus ele alınmaktadır.

Eserde Aleviliğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

“Alevilik, diğer adlarıyla Bektaşilik ve Kızılbaşlık, her şeyden önce insanı ve hayatı sevmek demektir. Bu sevginin temelinde Hakk-Muhammed-Ali, başka bir tanımla Tanrı-İnsan-Doğa üçlüsü vardır. Üçler arsında özde, temelde hiçbir ayrılık yoktur.”

“Alevilik, farklı kökenlerden (özellikle Türk, Türkmen, Kürt, Arnavut gibi) ve farklı kültürlerden gelen insanların ortak değerlerinden oluşan bir inanç sistemidir. Bu inanç sisteminde, İslâm gizemciliğindeki Ali kültü, Ehl-i Beyt sevgi ve saygısıyla birlikte, İslâm öncesi halk inançlarının, tabiat kültürünün, Şamanizm, Maniheizm, Budizm, Zerdüştlük gibi inançların, zengin Anadolu ve Asya kültürlerinin ve yeni Platonculuğun da etkilerini görürüz.”

“Alevilikte üzerinde özenle durulan, *4 kapı ve 40 makam* içerisinde de yer alan 12 ilke vardır. Alevi-Bektaşî yoluna giren her talipten ve her candan beklenen bu temel ahlak ilkeleri şöyledir: 1. Eline sahip ol 2. Diline sahip ol 3. Beline sahip ol 4. Gazabını yutucu ol 5. Sır saklayıcı ol 6. Ayıp örtücü ol 7. Alın açıklığı (kuşade-i pişani) 8. Gönül açıklığı (kuşade-i dil) 9. Sofra açıklığı (kuşade-i honça) 10. Aşına sahip ol 11. Eşine sahip ol 12. İşine sahip ol.”

“Tanrı -insan- doğa sevgisine dayanan Alevilik, insan merkezîyetçi bir inanç sistemidir. Her şeyi insanda arar. Aradığı insan ise, bilgi ve irfanla donanmış, kendini bilen, gerçeği tanıyan, doğruyu yanlıştan ayıran, eşyanın aslını ve farkını bilen, gönül gözüyle gören, gönül kulağıyla dinleyen, söyleyen değil söyletene bakan, nefsinin peşinde değil hakikat peşinde arif insandır.”

Yazar, Aleviliğin tanımını yaparken Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal, Yunus Emre ve başka şairlerin şiirlerinden alıntılar yapmaktadır. Bu üslup eserin diğer bölümlerinde de sıkça rastlanılan bir durumdur.

Eser, yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Aleviliğin tarihî gelişimi ile ilgilidir. Bu bölümde yazar, Aleviliğin genel tanımından başlayarak, Alevi gizemciliği ve hümanizmi, Hallac-ı Mansur ve enelhak, Aleviliğin Ali kültüyle birlikte İslâmiyet içerisinde oluşumu, Aleviliğin Bektaşilikle birlikte Anadolu ve Balkanlarda oluşumu hakkında bilgiler vermektedir. Selçuklular ve Osmanlılar döneminden başlanarak Yeniçeri Ocağı'nın Alevilikle olan ilişkisi ele alınıyor. Şeyh Bedrettin'in mücadele dolu hayatı ve Ahilikle Bektaşiliğin ilişkileri de bu bölümde anlatılmıştır.

İkinci bölümde Alevilerin yörelere göre dağılışı ve farklı isimlerle adlandırılmaları izah edilmektedir. Alevilerin farklı isimlerle adlandırılma sebepleri açıklandıktan sonra Kızılbaşlar, Tahtacı Aleviler, Çepni Aleviler, Sıraçlar, Nalcı Aleviler, Baraklar, Abdallar, Avşarlar, Yörükler, Amucalar/Bedrediniler ve Nusayri Aleviler hakkında bilgi verilmektedir.

Üçüncü bölümde Alevi-Bektaşî uluları, ocakları ve dergâhları hakkında bilgi verilmektedir. Üçler, beşler, yediler, vd. anlatıldıktan sonra On İki imam ve Hoca Ahmet Yesevi'den başlayarak toplam otuz Alevi büyüğü tanıtılmıştır. Bölümün sonunda da Alevi dergâhları anlatılmıştır.

Dördüncü bölüm, Aleviliğin inanç yapısı (erkânlar, törenler, dua ve gülbengler) ile ilgilidir. Alevilikte dört kapı, kırk makam, ayn-i cem erkânı ve on iki hizmet ile diğer ayin ve erkân uygulamaları bu bölümde izah edilmiştir.

Beşinci bölüm, Alevilikte kadın erkek eşitliği, Alevilerin günümüzdeki konumları, 1993 Sivas olayları, Alevilerin istemleri, Alevi dernek ve vakıfları ile yayın organları hakkında bilgi verilmiştir.

Altıncı bölümde Alevi-Bektaşî edebiyatı hakkında bilgi verilmiştir. Konularına göre Alevi-Bektaşî nefesleri de bu bölümde anlatılmıştır.

Yedinci bölüm, şu kısımlardan oluşmaktadır: Sözlük, Alevi-Bektaşîlikle ilgili deyimler, terimler ve atasözleri; genel bibliyografya; indeks; Alevi-Bektaşî uluları ve dergâhlarıyla ilgili resimleri.

Yazarın konuları açıklarken geniş bir araştırma yaptığı ve yoğun bir emek harcadığı eserde kendini hissettirmektedir. İleri sürülen fikirler, dipnotlarla, değişik kaynaklardan delillerle izah edilmiştir. Yabancı araştırmacıların Alevilikle ilgili çalışmalar da çoğu bölümde zikredilmiştir. Yine şiirlerden bolca alıntılar alınmıştır.

Ali Duran Gülçiçek, eserini bir görev bilinciyle oluşturduğunu ve çalışmasının amacını şu cümlelerle ifade etmektedir: “İnsanı insanla, insanı doğayla, halka ve Hakk’la birleştiren, uzlaştıran; halka hizmeti, Hakk’a hizmet olarak benimseyen; inancı hurafelerden arındıran, onu akla ve mantığa dayandıran; bilim, sanat, edebiyat ve müzikle iç içe olan Alevi-Bektaşîliğin bu güzel değerlerini ortaya koyarak, onları tanıtmak ve daha güzele yönleriyle gelecek kuşaklara aktarmak, görevimiz olsa gerektir.”

Avrupa ve Asya kültürleri ve inançları arasında iyi bir anlaşma zeminini oluşturan ve evrensel birçok değer taşıyan Alevilik–Bektaşîlik inancı, yaşam felsefesi ve kültürüyle geniş bir deryadır. Yoğun bir emekle hazırlayıp sunduğumuz bu yapıt, bu ulu deryadan sadece bir damladır. Kendi ölçüsünde Alevilik gerçeğinin tanıtılmasına, ön yargıların ve bilinçsizliğin giderilmesine, karşılıklı hoşgörü, sevgi ve barış ortamının yaratılmasına ufak bir katkı sağlayabilirse, yazılış amacına ulaşmış olacaktır.”

Ali Duran Gülçiçek’in tanıtımını yaptığımız bu eserin yanında, elimizde bulunan fakat burada sadece adlarını vereceğimiz şu eserleri de vardır:

- *Der Weg Der Aleviten(Bektaschiten) / Alevi-Bektaşî Yolu* (Almanca), Etnographia Anatolica Yay. Köln, 2003.

- *99 Bektaschi Witze / Bektaşî Fıkralar* (Almanca Türkçe), Etnographia Anatolica Yay. Köln, 2003.

- *Alevi- Bektaşî Fıkra-Nükte- Hiciv Antolojisi* (Türkçe), Etnographia Anatolica Yay. Köln, 2003.

- *Türküli Halk Hikâyeleri (Şah İsmail ile Gülüzar, Asuman ile Zeycan, Dızo ile Zülüf Hatun)*, (Türkçe), Etnographia Anatolica Yay. Köln, 2003.

Ali Duran Göliek'in tanıtımını yaptığımız bu kitapları, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi kütüphanesinde; 2466, 2467, 2468, 2469 ve 2470 kayıt numaralarıyla yer almaktadır.

* G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Arş. Gör.